

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Școala Doctorală Interdisciplinară

Domeniul de doctorat: Științe umaniste - Filologie

TEZĂ DE DOCTORAT

Victor Papilian – recuperarea scriitorului

conducător științific:

Prof.univ.dr. **Gheorghe Manolache**

doctorand:

Ingrid Cezarina-Elena Bărbieru

(căs. Ciochină)

CUPRINS	2
PRELIMINARII.....	2
INTRODUCERE.....	Error! Bookmark not defined.
1.VICTOR PAPILIAN – PROMOTOR AL CULTURII.....	Error! Bookmark not defined.
1.1. Victor Papilian – personalitate complexă a sec. XX.....	Error! Bookmark not defined.
1.2. Măștile intelectualului (medicul, savantul, profesorul).....	Error! Bookmark not defined.
1.3. Măștile artistului (scriitorul, literatul, muzicianul, oratorul).....	Error! Bookmark not defined.
2.NUVELISTICA LUI VICTOR PAPILIAN.....	Error! Bookmark not defined.
2.1. Realismul, naturalismul și avatarurile lor	Error! Bookmark not defined.
2.1.1. Realism vs. Naturalism.....	Error! Bookmark not defined.
2.1.2. Naturalismul – scurt istoric.....	Error! Bookmark not defined.
2.1.3. „Zolismul” și revoluționarea medicinei.....	Error! Bookmark not defined.
2.1.4. Opțiuni terminologice.....	Error! Bookmark not defined.
2.1.5. Predominanta etico-estetică a naturalismului românesc.....	60
2.1.6. (Pre)figurări ale „naturalismului metafizic” în nuvelistica lui Victor Papilian – o abordare „antimodernă”	64
2.1.7. Victor Papilian – o viziune antimodernistă asupra lumii - Studiu de caz: nuvela <i>Groază</i>	77
2.2. Nuvelistica fantastică	89
2.2.1. Eroticul maladiv	91
2.2.1.1. Studiu de caz – nuvela <i>Poveste romantică</i>	93
2.3. Localismul creator oltenesc vs. cel ardelenesc	96
2.3.1. Caricaturalul grotesc.....	98

2.4. Nuvelistica religioasă.....	106
3.ROMANELE LUI VICTOR PAPILIAN	114
3.1. Romanul secolului al XX-lea – privire generală.....	114
3.2. Romanul românesc interbelic – fizionomia unei forme proteice.....	123
3.3. Victor Papilian – reprezentant al romanului realist	125
3.4. Receptarea critică a romanelor lui Victor Papilian (în istoriile și dicționarele literare)	129
3.5. Balzacianismul în romanul <i>În credința celor șapte sfeșnice</i> (Studiu de caz)	134
3.6. Dostoievskianismul de tip freudist în trilogia <i>Chinuții nemuririi</i> (Studiu de caz)	143
3.7. Pasiune și instinct în romanul <i>Coana Truda</i> (Studiu de caz).....	149
3.8. Lumea periferiei citadine în romanul <i>Coana Truda</i> – Studiu de caz.....	159
4.DRAMATURGIA LUI VICTOR PAPILIAN	168
4.1. Reaproximarea contextului dramaturgiei interbelice – form(ul)ele teatrului interbelic.....	Error! Bookmark not defined.
4.2. Victor Papilian și drama „pasională” (Studiu de caz - <i>A trecut</i>).....	Error! Bookmark not defined.
4.3. Victor Papilian și drama de tip „spiritualist” (Studiu de caz - <i>Regie</i>).....	181
CONCLUZII	Error! Bookmark not defined.
BIBLIOGRAFIE	Error! Bookmark not defined.

REZUMAT

Cuvinte cheie: Victor Papilian, studiu monografic, literatura interbelică, romanul modern, realism, naturalism

Lucrarea *Victor Papilian - recuperarea scriitorului* intenționează cercetarea operei lui Victor Papilian prin prisma „recuperării” și a identificării valențelor cu valoare literar-artistică. Recuperarea și readucerea în actualitate a scriitorului și omului de știință Victor Papilian răspunde unei necesități de ordin etic și estetic avându-se în vedere personalitatea marcantă a lumii culturale, literare, medicale și universitare, la care ne referim.

Practicând varii tehnici de „lectură” ne vom concentra, cu precădere, asupra operei literare a lui Victor Papilian, cu intenția de a-i revela potențialul literar, a-i dezvolta amalgamarea perspectivelor și, mai cu seamă, de a releva „măștile” autorului și „jocul” lor în nuvelistică, roman și dramaturgie, raportându-ne critic, ori de câte ori situația o va impune, la receptarea critică a formulei sale literare.

O primă ipoteză pornește de la constatarea că scriitorul Victor Papilian pășește prudent în spațiul literaturii, deși nu era străin de inovații, experimente, tehnici și metode existente pe plan național și european. Prin urmare, opera lui se va „deschide” treptat, cu stângăcia aferentă începuturilor și cu îndoiala carteziană proprie savantului. Scriitorul își cizelează treptat stilul, inițial în „proza scurtă”, reușind, în cele din urmă, „emanciparea” genului, așa cum precizează Vintilă Horia:

„O contopire de real și fantastic din care se desprinde însuși tipicul artistic al d-lui V. Papilian. Nuvela d-sale e o îmbinare de planuri la întretăierea cărora izbucnește conflictul care se rezolvă întotdeauna în defavoarea realității. S-ar putea vorbi despre pesimismul acestui om de știință care rămâne nedumerit la capătul fiecărei experiențe și care bănuiește dincolo de conglomeratul de celule omenești existența unui mister care scapă de, sub controlul bisturiului

și al microscopului. Atei convinși, eroii d-lui Papilian se izbesc întotdeauna de neprevăzut, de pecetea vie a unei puteri despre care nu-i învățase nimic știința lor.”¹

O altă ipoteză are în vedere faptul că profilul scriitorului Victor Papilian și implicit al savantului este permanent scindat între îndoială și credință fără preget, paradox ce se resimte, în subsidiar, la nivelul operei sale, mai cu seamă în sectoarele literare în care dependența de modelul gândirist este predominantă. Cea mai importantă și valoroasă parte a operei sale rămâne nuvelistica, asupra căreia am insistat cu precădere, urmată de roman și, în cele din urmă, secundată de dramaturgie, confirmată doar în încercări sporadice și schematice.

Teza de față se încadrează în sfera aferentă monografiei literare, fără a dori să realizeze o abordare și o analiză exhaustive asupra operei și activităților cultural-literare și științifice ale lui Victor Papilian. Astfel, demersul nostru doctoral este preocupat să identifice invarianta formulei narative a scriitorului, **cu scopul** încadrării în dinamica experimentelor literare din raza de atracție a canonului modernist.

Secolul al XX-lea „debutează” cu o modificare sângeroasă a hărții europene și mondiale prin care autonomia teritorială, trasarea granițelor și siguranța națională erau noțiuni (re)interpretate și (re)potențate pe fond beligerant. Epoca interbelică, o perioadă de tranziție marcată de schimbări profunde, reprezintă un moment de referință în plan uman, artistic, cultural, industrial, social, ș.a. Mutațiile produse însumează deopotrivă evoluție, avangardă și decadență. În ciuda faptului că modelele preluate în varii domenii vin să aducă elanuri noi, idei novatoare, ele continuă să întrețină incertitudinea. Pe terenul acesta fecund, dar instabil, își va începe activitatea literară Victor Papilian. Marele om de știință, medicul excepțional, personalitate marcantă a epocii, își va începe cariera literară timid, sub pseudonimul Sylvius Rolando. Își publică majoritatea operelor în reviste de specialitate, precum și la edituri mici, în tiraje mici, convins fiind cumva că nu își va croi un loc meritoriu printre scriitorii de seamă ai epocii. Deși era convins că avea un cuvânt important de spus pe plan cultural, literar și artistic, Victor Papilian va rămâne într-o penumbră, voluntar-asumată în ceea ce privește scrierile sale.

Demersul nostru vizează (re)analizarea scrierilor sale (selectate din proprie opțiune), considerând că scriitorului Victor Papilian i se cuvine un plus de atenție atât din partea criticii

¹ Vintilă Horia, *Victor Papilian și arta nuvelei*, Gândirea, Anul XVII, nr. 8 / 1938, p. 430.

literare, cât și a cititorilor, care pot găsi valențe inedite în opera sa, inclusiv interdisciplinare, dacă, desigur, aceștia sunt dispuși să accepte și „stângăciile” unui scriitor de formație științifică.

Teza este alcătuită pe modelul studiului monografic fiind structurată în patru capitole: *Victor Papilian – promotor al culturii, Nuvelistica, Romanele și Dramaturgia lui Victor Papilian*. Argumentul nostru, pe care ne dorim să îl validăm în cele ce urmează, constă în (re)plierea unei metodologii de cercetare specifice domeniului, asupra câtorva opere reprezentative din punctul nostru de vedere, pentru ilustrarea scopului principal, acela de a (re)valorifica literatura lui Victor Papilian. Trecute rapid în revistă, operele lui Papilian nu au primit atenția cuvenită din partea criticii literare, puțini fiind aceia care s-au aplecat cu interes asupra operei sale în mod real și sistematic, mai cu seamă criticii ardeleni (Mircea Zăciu, Mircea Popa, Constantin Cubleşan ș.a.) dar și Titus Bălașa, G. Călinescu ș.a.

Scopul și obiectivele cercetării doctorale

Teza de doctorat, *Recuperarea scriitorului Victor Papilian*, se prezintă, la prima vedere, ca studiu monografic, dar în esență reprezintă un demers complex, de recuperare și (re)valorizarea a unei opere literare însemnate, mult prea puțin valorificată de către critica literară. Arealul cultural și literar, pe care îl avem în vedere, este concret delimitat și determinat: epoca inter- și postbelică, respectiv contextul modernist în care se încadrează autorul supus demersului nostru și, în subsidiar „context socio-politic, cultural, literar și artistic.” De asemenea canonul căruia i se subsumează, nu este în mod clar delimitat, dar deține cu siguranță și un semnificativ filon modernist prezent în proza scurtă și roman.

Demersul care stă la baza acestui exercițiu de (re)construcție și recuperare constă în identificarea unei anume invariante a formulei narrative a scriitorului Victor Papilian, scopul în sine fiind identificarea și valorizarea literaturii sale, pe care o vom raporta la contextul experimentelor literar-artistice interbelice. Literatura practică de Victor Papilian este anevoie încadrată unui anume curent literar sau unei singure formule narrative. Acest corpus dinamic și fecund, pe care mizăm, este unul autentic prin însăși „experiențele” și „experimentele” care îl alcătuiesc. Filonului realist dominant i se adaugă surogate precum naturalismul, freudismul, pozitivismul, alături de unele puseuri moderniste. Fără să ne propunem o analiză exhaustivă a operei, vom identifica acele creații catalogate drept „insolite”, cu ajutorul cărora ne vom pune

în practică ipotezele. Opera lui Papilian nu face parte din ciclul „curiozităților literare”, după cum nu poate fi subsumată nici unei valori literare definitorii.

Marșând pe filonul realist, instaurat de Agârbiceanu, Papilian se va distanța și se va reapropia în anumite momente de acest „fir roșu” urmărit în direcția scrierilor sale. Datorită acestui fapt ne vom adapta exegeza în funcție de conceptul lansat de Umberto Eco, cel de „operă deschisă”, grație căruia se vor putea identifica noi și noi valențe. Al. Protopopescu nota în legătură cu istoria romanului realist:

„Între 1900-1913 însăși noțiunea de frumusețe se asociază ideii de profunzime sufletească, realismul transformându-se într-o chestiune de esență interioară. De vreme ce nu toată realitatea e romanescă, e de la sine înțeles că nici romanul nu-și poate îngădui luxul de a fi de la un capăt la altul realitate brută. Realitatea devine romanescă în măsura în care suportă expansiunea conștiinței asupra sa. Dintr-un gen eminent reprezentativ, romanul tinde să se transforme într-un gen *interpretativ*.”²

Reperle conceptuale care au stat la baza cercetării monografice

Demersul nostru vizează, în mod clar, fizionomia literaturii interbelice, așa cum se relevă aceasta într-o astfel de perioadă fructuoasă, abundentă în „experimente”, inovații, tehnici, modele preluate și (re)interpretate din perspectiva (re)circulației temelor și motivelor literare, ș.a. De asemenea se face referire la problematica instituirii canonului modernist, cu toate implicațiile sale, moment crucial în evoluția literaturii române. În acest sens realizăm în toate cele patru capitole, cartografierea morfologică și stilistică a spațiului cultural interbelic, în speță a celui literar. Reaproximarea acestui context se realizează gradual prin prezentarea terminologiei specifice „genurilor” (formelor) literare, prin prezentarea po(i)eticilor realismului, naturalismului și modernismului, dar și prin prezentarea problematicii pe care o implică romanul românesc al secolului al XX-lea, alături de romanul interbelic european, fără a eluda segmentul dramaturgic. Practicând, în genere, o atare critică tematistă, prin identificarea contextelor istorice, precum și prin surprinderea parcursului fiecărui gen literar, ne simțim îndreptățiți să afirmăm că demersul nostru vizează și acoperirea unei palete largi a mijloacelor prin care se înfăptuiesc marile opere literare. Făcând apel la „punctele de vedere” ale teoreticienilor romanului, ale investigării coordonatelor naratologice ale canonului, analiza

² Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București, 1978, p. 26.

noastră vizează un spectru larg al preocupărilor scriitorului Victor Papilian, în raza cărora vom identifica direcții de manifestare multiple, precum și unele reflexe ale antimodernismului, „naturalismului metafizic”, „dostoievskianismului de tip freudist” ș.a.

Metodologia cercetării

În analiza noastră am utilizat pe de o parte perspectiva cultural-sociologică, tematismul, iar pe de altă parte am readus în prim-plan avantajele „studiului de caz”, comparatismului, analiza literare și stilistice practică în gamă academică. Cercetarea s-a bazat îndeosebi pe studiul contextului literar-artistic, social-istoric și cultural-științific în baza căruia se desfășoară analiza propriu-zisă, precum și pe studierea operei și vieții lui Victor Papilian. Demersul teoretic este secundat de cel critic și analitic. Prin demersul teoretic stabilim conceptele cu ajutorul căruia vom opera pe durata exegezei iar prin cel critic vizăm receptarea operei lui Victor Papilian de către critica literară urmărită secvențial, în fiecare dintre cele trei capitole dedicate nuvelisticii, romanelor și dramaturgiei în cadrul cărora am alocat un subcapitol în care prezentăm opiniile criticii literare. În optica analitică, partea originală, inovatoare a cercetării, este cea în care cu ajutorul „studiului de caz” realizăm canonice analize literare utilizând instrumentarul expus anterior, vom avea în vedere avantajele criticii universitare.

Descrierea situației și identificarea problemelor de cercetare

Dacă cercetările anterioare au abordat monografic opera lui Victor Papilian, accentul fiind pus pe caracteristicile biaxiale, cele ale omului de știință și cele ale literatului, muzicologului, formatorului și îndrumătorului literar, cercetarea de față își propune să ia distanță de acest tip de monografii și să identifice elementele de noutate pe care le propune personalitatea scriitorului și omului de știință Victor Papilian, insistând pe *recuperarea scriitorului și revizitarea viziunii* sale literare, în detrimentul unei „perspective istoriografice” asupra operei literare și științifice (cu precădere cea din domeniul anatomiei). Un exemplu concludent pe această direcție îl constituie studiu monografic *Viața lui Victor Papilian – un destin amânat*, realizat de Titus Bălașa și care poate fi considerat și cel mai dedicat personalității

plurivalente a lui Victor Papilian și nu doar omului de știință, în speță profesorului universitar de la Facultatea de Medicină din Cluj.

Pe parcursul cercetării noastre, problemele identificate au fost, în primul rând, cele de natură materială constând în lipsa unei ediții complete a operelor lui Victor Papilian, literatură din care au fost tipărite doar unele titluri, și aceasta cu mulți ani în urmă și în tiraje mici la edituri necunoscute astăzi, cu o difuzare limitată. O altă dificultate, identificată, de altfel, și de Titus Bălașa, constă în lipsa unor date biografice concrete în legătură cu unele secvențe discutabile din viața lui Papilian (o parte dintre ele au fost precizate și identificate de autorul monografiei mai sus amintite).

În lipsa acestor surse, ne-am considerat mulțumiți de singura operă cu caracter biografic redactată de autor, *Amintiri din teatru*, apărută la Editura Tineretului în 1968 și care însumează momente din viața sa, îndeosebi amintiri din perioada în care a fost director de teatru, secvențe relatate cu umorul și detașarea caracteristice. Precizăm că o parte dintre manuscrisele care, după arestarea sa, erau depozitate în arhiva Securității din Bistrița, au ajuns „pe căi ocolite” în mâinile unor „samsari” care intenționau să le comercializeze în Franța. Ceea ce a putut fi consultat se rezumă la ce a fost „recuperat” după 19 septembrie 1996, când Serviciul de Combatere a Criminalității Economico-Financiare din cadrul Poliției Bistrița-Năsăud a „efectuat o descindere” inopinată la locul unde erau păstrate manuscrisele scriitorului. Arhiva confiscată de Securitate a fost recuperată, expertizată și înregistrată ca „document de patrimoniu”. După validarea expertizei, manuscrisele au fost luate în evidență de Oficiul Județean al Patrimoniului Național Cultural Bistrița-Năsăud, putând fi consultate. Nu am descoperit texte care să modifice optica de fond asupra scriitorului.

O altă problemă, dificilă în ceea ce privește cercetarea operei literare, ține de parcimonia arsenalului critic, relativ slab în comparație cu abordarea critică de care s-au bucurat alți scriitori ai epocii, minori și ei, desigur. Acestei ignorări impardonabile i se pot adăuga umoarea impresionistă, encomionul, curtoazia criticii de întâmpinare de care a avut parte profesorul universitar, directorul de teatru și filarmonică, fondatorul și directorul revistei „Darul vremii. Literatură, artă, știință” (februarie - septembrie, octombrie 1930) sau, în perioada Dictatului de Viena, mentorul cultural al grupării intelectuale *Thesis*.

Noutatea și originalitatea cercetării doctorale

Noutatea și originalitatea cercetării de față constă în identificarea, prezentarea și reinterpretarea unor registre narative insolite pe care le-am regăsit în opera lui Victor Papilian și asupra cărora ne-am aplecat cu onestitate și perseverență spre a releva potențialul creator „asumat” cu obstinație de autor în timpul vieții și neremarcat la tensiunea lui reală de către critica literară a vremii și, mai grav, nici de către cei care îi cunoșteau îndeaproape preocupările și opțiunile estetice.

Așadar, prezentul studiu doctoral contribuie la corectarea perspectivei hermeneutice asupra operei, precum și la plasarea acesteia în contextul care a generat-o. Firește, nu am eludat nici optica empatică, emoțiile care ne-au determinat opțiunea pentru acest model uman, cultural și scriitoricesc, de aici decurgând bemolii omagiali aduși scriitorului și, mai ales, omului Victor Papilian.

Actualitatea temei provine din dorința de a „completa” și repara anumite goluri semnalate în pânza efilată a contextului istoric literar, precum și de a readuce în atenția publică a literaturii un scriitor complex, a cărui operă o considerăm a fi departe de a-și fi epuizat sensurile.

Arhitextural, teza este structurată în patru capitole: *1. Victor Papilian – promotor al culturii; 2. Nuvelistica lui Victor Papilian; 3. Romanele lui Victor Papilian; 4. Dramaturgia lui Victor Papilian*. Capitolele urmăresc, din perspectivă cronologică, destinul omului, iar mai apoi al scriitorului Victor Papilian, anexând treptat aliajele necesare în conturarea unei efigii apropiate de propria sa identitate culturală și literar-artistică, în primul rând.

Primul capitol configurează profilul personalității plurivalente a omului de știință și cultură Victor Papilian, plasat în contextul epocii și al paralaxei sale identitare în secvențe complementare: *1.1. Victor Papilian – personalitate complexă a sec. XX, 1.2. Măștile intelectualului (medicul, savantul, profesorul), 1.3. Măștile artistului (scriitorul, literatul, muzicianul, oratorul)*. Urmărind în lumina cronologiei destinul lui Victor Papilian, acest capitol biografic are rolul de a reconstitui portretul fracturat al personalității omului de cultură și știință, cu scopul de a oferi o mai complexă înțelegere a operei și implicit a raportării sale la dinamica interculturală a contextului în care a fost creată și difuzată.

Al doilea capitol este concentrat asupra nuvelisticii și debutează cu prezentarea avantajelor demersului teoretic pentru care am optat în fundamentarea naratologică, în primul rând. Printr-un survol istoric asupra realismului și naturalismului, ca direcții pe care se pliază nuvelistica lui Victor Papilian, secvențele dedicate po(i)eticii realismului, naturalismului și avatarurilor acestor școli literare, includ detalieri cu privire la relația agonistică dintre realism și naturalism, manifeste în cadrul literaturii noastre moderne. Sunt ilustrative subcapitole precum: *Realismul, naturalismul și avatarurile lor*; *Realism vs. Naturalism*; *Naturalismul – scurt istoric, „Zolismul” și revoluționarea medicinei, Opțiuni terminologice, Predominanta etico-estetică a naturalismului românesc ș.a.* Aceste atitudini aflate în opoziție, semnalate în cadrul literaturii lui Victor Papilian sunt revalorificate prin punctele de vedere avansate în: *(Pre)figurări ale „naturalismului metafizic” în nuvelistica lui Victor Papilian – o abordare „antimodernă”*; *Developarea tematistă a ciclului „Ceartă oltenească. Nuvele, schițe, povestiri” (1976)*; *Victor Papilian – o perspectivă antimodernistă asupra lumii - Studiu de caz: nuvela „Groază”*, precum și subcapitole dedicate nuvelisticii fantastice, religioase sau a localismului creator identificat în volumele de nuvele „oltenești și ardelenesi”. După ancorarea într-un orizont teoretic în măsură a ne susține și valida analizele/studiile de caz, capitolul se ocupă îndeaproape de nuvelistica fantastică a scriitorului, sectorul literar cu cele mai multe „aprecieri pozitive” din partea criticii literare.

Exegeza noastră s-a axat, pe de o parte pe modurile de manifestare a *eroticului maladiu*, așa cum a fost el transfigurat în *Poveste romantică*, precum și a *patologicului abordat în grilă freudistă*, exemplificat în nuvela *Obsesia*. Chestiunea thesisistă cu privire la elansarea „localismului creator” este dezbătută în ciclurile de nuvele *ardelenesi și oltenești*, înviorate de apelul la ironie și grotesc, categorii predominante în acest tip de nuvelistică. De un interes aparte se va dovedi investigația cu privire la extrasul referitor la nuvelistica religioasă.

Al treilea capitol tratează romanele lui Victor Papilian, demersul avansând în aceeași notă, începând cu prezentarea cadrului teoretic, în speță cu un scurt istoric al formulei narrative a *romanului sec. al XX-lea*, dublat de câte un subcapitol dedicat *romanului românesc interbelic*, respectiv abordării lui *Victor Papilian ca reprezentant al romanului realist*. *Receptarea critică a romanelor* include o trecere sistematiza(n)tă în revistă a opiniilor critice semnificative, referitoare la romanele lui Papilian. Ca o precizare în plus, menționăm faptul că studiul beneficiază de un punct de vedere concluziv ce subliniază relevanța studiilor de caz interesate de ponderea balzacianismului în romanul *În credința celor șapte sfeșnice*. „Dostoievskianismul

de tip freudist” este urmărit pe texte din trilogia *Chinuții nemuririi*, precum și *Pasiunea și instinctul* sau *lumea periferiei citadine* reflectată în romanul *Coana Truda*.

Al patrulea capitol vizează dramaturgia pe care o abordează hermeneutic în aceeași manieră ca analizele anterioare. Contextul dramaturgiei interbelice este conturat încă din primul subcapitol prin reaproximarea contextului dramaturgic interbelic. De un interes aparte se bucură *sistematizarea* form(ul)elor teatrului interbelic, în timp ce „studiile de caz” vizează, pe de o parte drama de tip „spiritualist” abordată comparatist prin raportare la nuvela *A trecut* și drama pasiune din nuvela „Regie”.

În rezumat, demersul nostru monografic s-a axat pe o prezentare aplicată a experimentelor narative, a imaginarului literar și a universului tematic.

Perspectiva noastră cu privire la creația literară a scriitorului Victor Papilian este filtrată prin fluxului evoluției sale proteice, o evoluție ce implică acomodarea cu experiența pe care o propune romanul modern.

Desigur că această evoluție este, în mare parte, una simptomatică pentru ceea ce se acceptă ca/prin trans-literatură interesată de încălcarea granițelor dintre ficțiune și factualitate cu efecte vizibile în „transformarea medicinei în literatură”, odată cu plierea ficționalului românesc pe unele aspecte particulare din viața medicală a lumii românești din interstițiul celui de-al doilea mileniu.

Concluzii

Trăsătura de bază a literatului Victor Papilian, așa cum reiese din cercetarea de față, este localizată în sfera autodidacticismului, prezent permanent de-a lungul activității sale literare, muzicale, culturale, în general. Neobositul cercetător și savant a lucrat asiduu în direcții și domenii multiple, fiind un deschizător de drumuri în primul rând în domeniul medicinei (anatomiei), dar și în domeniile antropologiei, literaturii, muzicologiei, culturii, teatrului, ș.a. Plurivalența spiritul său se va dezvolta constant, evoluția profesională și personală situându-se la baza preocupărilor sale.

Demersul nostru a vizat identificarea câtorva eșantioane cu un grad cert de valoare literar-artistică prezente în opera sa. Din dorința vădită de a oferi atenția cuvenită literaturii

practicate cu obstinație de omul de știință Victor Papilian, am încercat o raportare obiectivă la morfologia și sintaxa narativă (în principal) a formelor literare pe care le-a promovat scriitorul discutând, ori de câte ori situația a cerut-o, modalitatea de receptare a literaturii sale de către critica literară inter- și postbelică.

Una dintre posibilele ezitări ale criticii și istoriei noastre literare în a-i fixa un loc aparte în contextul realismului românesc se află în modul discret de manifestare a vocației sale literare scriitorul, publicându-și operele la edituri mici, fapt ce nu a atras atenția criticii literare care s-a grăbit să „eticheteze” drept „încercări”, scrierile unui om de știință cu aspirații în domeniul literaturii. Deși analiza noastră nu a fost una ușoară, mai ales datorită identificării cu greu a unora dintre operele, care au fost publicate în tiraje reduse, la edituri locale, fără a fi fost reeditate, demersul nostru și-a atins obiectivul, acela de a identifica „puseuri literare autentice” în opera lui Victor Papilian. Pluridisciplinaritatea și polivalența personalității sale, așa cum remarcă Mircea Zăciu, i-au putut mai anevoie evidenția calitățile literare și artistice, autorul fiind o personalitate de primă mărime a medicinei românești.

În ceea ce privește nuvelistica, „resuscitarea” naturalismului, pe care am urmărit-o îndeaproape, alături de identificarea invariantei formulei narative de la nivelul nuvelisticii fantastice, ne-a permis identificarea și evidențierea direcției „inovatoare” a prozei scurte. Alături de aceste priorități am urmărit modalitățile prin care s-au fixat coordonatele „localismului creator” redat, în cazul nuvelisticii, prin reamplasarea formulei narative în contextul dinamicii experimentelor interbelice.

Concluziile parțiale în ceea ce privește nuvelistica, partea cea mai generoasă și mai elocventă din punct de vedere literar, evidențiază, pe de o parte conturarea unei perspective fidele asupra operei sale, tratată în manieră psiho-critică, iar pe de altă parte, își confirmă reprezentativitatea prin prezentarea și investigarea unor texte aparținând tuturor tipurilor de nuvele experimentate de către autor, cu scopul de a prezenta atât virtuțile, cât și limitele scrierilor sale. Ne-am acordat punctul de vedere cu opinia lui G. Călinescu referitoare la depășirea naturalismului și a „realismului modern” prin promovarea unor modele literare de tipul nuvelisticii lui Victor Papilian:

„Glasul nou al d-lui Papilian echivalează cu o punte de salvare. El nu numai restabilește contactul cu tradiția de glorioasă amintire a nuvelei românești, dar deschide, pentru puternicii cari-l vor putea urma, un drum fără precedent. Împotmolită multă

vreme în mlaștina fetidă a unui naturalism care nu era cel puțin de tradiție românească, rătăcită pe coclaurile seci ale aceluși realism modern care rima cu toate experiențele Occidentului, literatura noastră tânără poate extrage din lecția solidă pe care o oferă d. Papilian esența vie a unei ars poetica.”³

Romanele lui Victor Papilian, ample fresce sociale, au la bază experiența nuvelisticii refolosită ca „fundament” creator al arhitecturii românești. Fideli metodei de analiză exersate pe nuvele, am revăzut po(i)etica romanelor, prin raportarea la direcțiile multiple de manifestare a eului artistic, fixat sub auspiciile realismului. Prin urmare, am vizat balzacianismul, lumea periferiei, dostoevskianismul de tip freudist, analiza psihologică, „cazul” patologic ș.a. ca opțiuni caracteristice romanelor lui Victor Papilian. „Studiile de caz” aplicate romanelor au identificat direcția centrală pe care se pliază autorul și anume „po(i)etica realismului”, dezvoltată în lumina complexă a form(ul)elor sale narative. Acest demers a identificat, de asemenea, efectele distanțării vizibile a lui Victor Papilian de ideologia *Gândirii*, la care a fost raportată nuvelistica religioasă, prezentată într-un subcapitolul special dedicat. O categorie aparte, ca valoare literară, aparține modului de construcție a personajului, opțiune care, în roman, este cu mult mai elocvent structurată din punct de vedere naratologic.

În ceea ce privește „destinul” literar al savantului Papilian, ne-am raportat la opinia lui Liviu Petrescu care, în amplul său studiu, *Poetica postmodernismului*, dedicat „vârstelor romanului”, sublinia faptul că „modernismul timpuriu”, în paralaxa căruia l-am fixat pe Victor Papilian, a fost preocupat, îndeosebi, de „definirea unei cunoașteri de tip științific, cunoaștere ce se anunță a-i fi în cel mai înalt grad caracteristică”⁴ prozei practicate de acest autor. Numeroasele discuții se concentrează în jurul „metodei pozitive”, rezumată la tehnica de nu „a da crezare decât faptelor, de a nu admite alte mijloace pentru soluționarea tuturor problemelor în afară de observarea faptelor.”⁵

Claude Bernard pe de altă parte, notează Liviu Petrescu, nu ezită să scoată la iveală o problematică de extremă importanță, aceea a îndoielii ce planează, în ciuda avansării cuceririlor științei, asupra aspectelor neexplorate ale realității, în variantă imediată sau ficționalizată. Astfel, citându-l pe Claude Bernard, Liviu Petrescu notează că, la baza experimentului științific, se află, cartezian vorbind, îndoiala. Așa cum am demonstra, sunt în joc principii deloc străine

³ G. Călinescu, *op.cit.*, p. 433.

⁴ Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului*, Ediția a II-a, Pitești, Editura Paralela 45, 1998, p. 17.

⁵ *Ibidem*, p. 16.

concepției științifice și opțiunii literare a lui Victor Papilian, această curiozitate dependentă de axa îndoielii răsfrângându-se, desigur, și în sfera nuvelisticii și a romanelor sale.

Dramaturgia, sectorul catalogat ca fiind inferior prozei, își are propriile-i direcții de propagare, datorate îndeosebi experienței lui Victor Papilian ca director al Teatrului Național din Cluj, pe care o va decanta și valorifica în majoritatea pieselor sale. Familiarizat cu noile achiziții din aria de interes a teatrologiei, dramaturgul Papilian își manifestă, concomitent, rolul scriitorului, al scenaristului, al regizorului și al actorului. Am reținut faptul că pieselor sale li s-a reproșat superficialitatea conflictului, artificialitatea construcției personajului, predominanța substratului filosofic ș.a., fapt necontestat de noi. Ceea ce am identificat, însă, ca fiind reprezentativ este perspectiva insolită, abordarea integrată a diferitelor viziuni într-un corpus dramaturgic dinamic, merit să surprindă „scena vieții” în complexitatea formelor ei de manifestare. Analiza noastră a vizat drama de tip pasional și spiritualist, prin identificarea temelor și motivelor literare ce anticipă unele achiziții din sfera modernismului („lumea ca scenă”, „masca actorială și auctorială”, „condiția artistului /a omului de geniu”), fructificate de Luigi Pirandello, dramaturg de care l-am apropiat prin „dubla continuitate de trăire și raționare” între personaj, actor și auctor sau de unii dintre dramaturgii noștri interbelici:

„Dramele acestea exprimă frământările de conștiință ale omului de știință, lipsit de suportul unei concepții filosofice care să-l satisfacă și să-i ofere certitudinile râvnite. Dar ele mai exprimă și căutările formale, de tectonică și expresie dramatică ale unui bun cunoscător al teatrului contemporan. Firește, în acest sens, numeroase ecouri livrești pot fi depistate, fără ca țesătura dramatică să le fi asimilat, caracterul artificios al unor încercări fiind vizibil.”⁶

Victor Papilian a transpus în opera sa mare o parte semnificativă din trăirile omului de știință, a cărui viață a fost un zbor permanent în căutarea adevărului și a sensurilor reale ale existenței omului.

De aceea considerăm că literatura lui Victor Papilian este valoroasă prin însăși natura sa, aceea de exponent al unei realități posibile reconstruită ficțional din fragmente, „felii de viață” autentică:

⁶ Mircea Zăciu, *op.cit.*, p. 368.

„Mitul puterii transformatoare a omului de știință s-a născut pe fondul unui climat de încredere și optimism, instaurat ca urmare a unor progrese fără precedent realizate, într-un răstimp foarte scurt, îndeosebi de științele naturii. Paradoxal poate să pară doar faptul că acest viguros optimism științific merge mână în mână cu un pesimism filosofic destul de pronunțat, ale cărui rădăcini se cuvin căutate, nu încapă îndoială, îndeosebi în tezele agnosticizmului kantian.”⁷

Conform opiniei lui Liviu Petrescu, și savantul Victor Papilian se pliază unei atare perspective, fiind permanent dominat de un optimism și o încredere totală în știință și în capacitatea acesteia de a descoperi adevărurile reale ale existenței, dar este deopotrivă marcat de un pesimism „filosofic”, așa cum îl numește Liviu Petrescu, care intervine în momentul în care știința nu este suficientă și este depășită în a descoperi, interoga și dezvălui adevărurile personale ale ființei umane. De aceea „destinul amânat” al scriitorului Victor Papilian va fi marcat îndeosebi de pesimismul de natură „filosofică”, rămânând în umbră într-un mod asumat și acceptat.

⁷ Liviu Petrescu, *op.cit.*, p. 19.

BIBLIOGRAFIE

Ediții consultate

1. Papilian, Victor, *Ceartă oltenească. Nuvele, schițe, povestiri*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1973;
2. Papilian, Victor, *Coana Truda și nuvele bărbierești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988;
3. Victor Papilian, *Lacrima. Nuvele fantastice. Amintiri din teatru II*, București, Editura Minerva, 1989;
4. Papilian, Victor, *Povestiri fantastice*, Editura Sarmis, Cluj-Napoca, 1994;
5. Papilian, Victor, *Decameronul românesc (Nuvele de dragoste)*, Timișoara, Editura de Vest, 1996;
6. Papilian, Victor, *Legendă și hrisov – scrieri religioase*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2007;
7. Papilian, Victor, *În credința celor șapte sfeșnice*, Cluj-Napoca, Colecția Gând Românesc, 1933;
8. Papilian, Victor, *Fără limită*, București, Editura Cugetarea, 1936;
9. Papilian, Victor, *Chinușii nemuririi*, București, Editura Scrisul Românesc, 1976;
10. Papilian, Victor, *Bogdan Infidelul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982;
11. Papilian, Victor, *Coana Truda și nuvele bărbierești*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1988.
12. Papilian, Victor, *Scrieri*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017;
13. Papilian, Victor, *Scrieri*, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Școala Ardeleană, 2017;
14. Papilian, Victor, *Teatru: Simona sau Prințul consort*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975;
15. Papilian, Victor, *Amintiri din teatru*, București, Editura Tineretului, 1969.

Dicționare, istorii literare, enciclopedii, sinteze (selectiv)

16. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*;
17. *Dicționarul Limbii Române*, Tomul XI, Editura Academiei Române, București, 2010;
18. *Dicționarul General al Literaturii Române*, vol. P-R coord. Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2006;
19. *Dicționarul scriitorilor români*, vol. M-Q, coord. Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2002;
20. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982;
21. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, București, ;
22. Dragomirescu, Gh., M., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975;
23. Lovinescu, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, București, Editura Științifică, 1972;
24. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva, 1989;
25. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008;
26. Negoïtescu, I., *Istoria literaturii române*, Vol. I., București, Editura Minerva, 1991;
27. Piru, Al., *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, Editura Univers, 1981;
28. Zalis, Henri, *Naturalismul în literatura română. Contribuții bibliografice*, București, Biblioteca Centrală Universitară, 1971;

29. Zalis, Henri, *Estetica Imperfecției: Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, Editura Facla, 1979;
30. Zalis, Henri, *Sub semnul realului. Eseu despre naturalismul european*, București, Editura Enciclopedică Română;

Studii teoretice, monografii (selectiv)

31. Albérès, R. M., *Istoria romanului modern*, Traducere de Leonid Dimov, București, Editura Pentru Literatură Universală, 1968;
32. Alexandrescu, Sorin, *Paradoxul român*, București, Editura Univers, 1998;
33. Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, București, Editura Univers, 1999;
34. Alexandrescu, Ion, *Persoană, personalitate, personaj. (Insul în dinamica devenirii)*, Iași, Editura Junimea, 1988;
35. Anania, Valeriu, *Rotonda plopilor aprinși*, Iași, Editura Polirom, 2009;
36. Anania, Valeriu, *Memorii*, Iași, Editura Polirom, 2008;
37. Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, Pitești, Editura Paralela 45, 2003;
38. Bahtin, Mihail, *Problemele poeziei lui Dostoievski*, București, Editura Univers, 1970;
39. Bahtin, Mihail, *Probleme de literatură și estetică*, București, Editura Univers, 1982;
40. Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide. Prozatori ai secolului XX*, București, Editura Eminescu, 1974; reeditat în 1997;
41. Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX*, București, Editura Minerva, 1997;
42. Bălașa, Titus, *Viața lui Victor Papilian – un destin amânat*, Craiova, Editura AIUS, 2001;
43. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Lumea periferiei citadine în romanul "COANA TRUDA" de Victor Papilian*, Universitatea De Stat Din Moldova, Facultatea De Limbi Și Literaturi Străine, Departamentul De Literatură Universală Și Comparată - Conferință Științifică Internațională „Un Veac De Conflagrații: Realitate Și Ficțiune”, Chișinău 8

- iunie 2018, ISBN 978-9975-72-366-4, Chișinău: Pontos, 2019 (Tipogr. "Europres"), pp. 280-285;
44. Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, București, Editura Univers, 1980;
45. Bloom, Harold, *Canonul occidental*, București, Editura Art, 2018 (Traducere de Delia Ungureanu);
46. Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, București, Editura Univers, 1976;
47. Braga, Corin (coord.), *Morfologia lumilor posibile. Utopie, antiutopie, science-fiction, fantasy*, București, Editura Tracus Arte, 2015;
48. Brăescu, Ion, *Émile Zola*, București, Editura Albatros, 1982;
49. Bucur, Septimiu, *Banchetul lui Lucullus: pagini de critică literară*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1978, (restituiri);
50. Caillois, Roger, *Mitul și Omul*, București, Editura Nemira, 2000;
51. Calomfirescu, Stefania Kory, *Profesorul dr. Victor Papilian – Întemeietor al anatomiei clujene și al primei societăți de antropologie din România*, Cluj-Napoca, Editura Ecou Transilvan, 2015;
52. Călinescu, G., *Ulysse*, Editura Pentru Literatură, București, 1967;
53. Călinescu, Matei, *A citi, a (re)citi. Către o poetică a (re)lecturii*, Editura Polirom, Iași, 2007;
54. Compagnon, Antoine, *Cele cinci paradoxuri ale modernității*, Trad. de Rodica Baconsky, Cluj-Napoca, Editura Echinox, 1998;
55. Compagnon, Antoine, *Un été avec Baudelaire*, Éditions des Equateurs / France Inter, Paris, 2015;
56. Compagnon, Antoine, *Antimodernii. De la Joseph de Maistre la Roland Barthes*, București, Editura Art, 2008;
57. Cristea, Valeriu, *Spațiul în literatură*, București, Editura Cartea Românească, 1979
58. Crohmălniceanu, Ovid, S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1967;
59. Crohmălniceanu, Ovid, S., *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, Editura Cartea Românească, București, 1984;
60. Dan Pavel, Sergiu, *Proza fantastică românească*, București, Editura Minerva, 1975;

61. Dan Pavel, Sergiu. *Fețele fantasticului. Delimitări, clasificări și analize*. Pitești: Editura Paralela 45, 2005;
62. Djuvara, Alexandru G., *Idealism și naturalism*, București, Tipografia „Romanul”, Carol Göbl, 1883;
63. Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Valori și echivalențe umanistice. Excurs critic și comparatist*, Editura Eminescu, București, 1973;
64. Dumitru, Teodora, *Rețeaua modernităților. Paul de Man - Matei Călinescu - Antoine Compagnon*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016;
65. Durand, Gilbert. *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*. București: Editura Univers Enciclopedic, 2000 (Traducere de Marcel Aderca. Postfață de Cornel Mihai Ionescu);
66. Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, Constanța, Editura Pontica, 1996;
67. Eco, Umberto, *Opera deschisă*, București, Editura Paralela 45, 2006;
68. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers, 1978 (Traducere de Paul G. Dinopol, Prefața de Vasile Nicolescu);
69. Eliade, Mircea, *Sacral și Profanul*, București, Editura Humanitas, 1992 (Traducere de Rodica Chisa);
70. Forster, E. M., *Aspecte ale romanului. Terminologie retorică și poetică*, Iași, Editura Universității „Al. Ioan Cuza”, 1994;
71. Frye, Northrop, *Marele Cod, Biblia și Literatura*, București, Editura Atlas, 1999;
72. Frye, Northrop, *Anatomia criticii*, București, Editura Univers, 1972;
73. Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne*, București, Editura Univers, 1998;
74. Genette, Gérard, *Figuri*. București, Editura Univers, 1978 (selecție, traducere și prefață de Angela Ion și Irina Mavrodin);
75. Genette, Gerard, *Introducere în arhitext, Ficțiune și Dicțiune*, București, Editura Univers, 1994 (trad. și prefață de Ion Pop);
76. Glodeanu, Gheorghe, *Poetica romanului românesc interbelic. O tipologie posibilă*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Iași, Editura Tipo Moldova, 2013;
77. Glodeanu, Gheorghe, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1998;

78. Glodeanu, Gheorghe, *Orientări în proza fantastică românească*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2010;
79. Glodeanu, Gheorghe, *Romanul. Aventura spirituală a unei forme literare proteice*, București, Editura Fundației Culturale Libra, 2007;
80. Glodeanu, Gheorghe, *Orientări în proza fantastică românească*, Iași, Editura Tipo Moldova, 2014;
81. Grigore, Rodica, *Romanul modern universal. Note de curs*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”;
82. Kundera, Milan, *Arta romanului*, traducere de Simona Cioculescu, București, Editura Humanitas, 2008;
83. Lintvelt, Jaap, *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere. Teorie și Analiză*, București, Editura Univers, 1994 (traducere de Angela Martin);
84. Manolache, Gheorghe, *Resurecția localismului creator -O experiență spirituală în mitteleuropa provinciilor literare*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2006;
85. Manolache, Gheorghe, *Literatura de grad secund*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2005;
86. Marin, Florea, *Vieți dedicate omului*, vol. I, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993;
87. Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987;
88. Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, București, Editura Eminescu, 1973;
89. Micu, Dumitru, *Gândirea și gândirismul*, București, Editura Minerva, 1975;
90. Micu, Dumitru, *Modernismul românesc* vol. I-II, București, Editura Minerva, 1984;
91. Mincu, Marin, *Experimentalismul poetic românesc*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006 ;
92. Mouron, Charles, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, Traducere de Ioana Bot, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001;
93. Mușat, Carmen, *Romanul românesc interbelic*, București, Editura Humanitas Educațional, 2004;
94. Oltean, Ștefan, *Ficțiunea, lumile posibile și discursul indirect liber*, Cluj-Napoca, Editura Studium, 1996;
95. Ornea, Zigu, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, Editura Eminescu, 1980;

96. Pamfil, Alina, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc Interbelic*, Cluj-Napoca, Editura Dacopress, 1993.
97. Pavel, Toma, *Gândirea romanului*, Traducere de Mihaela Mancaș, București, Editura Humanitas, 2008;
98. Pavel, Toma, *Arta interpretării, Eseu despre imaginația clasică*, București, Editura Nemira, 1999;
99. Pavel, Toma, *Lumi ficționale*, București, Editura Minerva, București, 1992;
100. Pătraș, Antonio, *E. Lovinescu și modelele românești și europene ale criticii literare interbelice*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, 2013;
101. Pătraș, Antonio, *Scriitorul și umbra sa. Geneza formei în literatura lui E. Lovinescu*, Vol. I+II, Iași, Editura Institutului European, 2013;
102. Perez, Hertha, *Ipostaze ale personajului în roman*, Iași, Editura Junimea, 1979;
103. Perța, Cosmin, *Introducere în fantasticul de interpretare*, București, Editura Tracus Arte, 2011;
104. Petrescu, Liviu, *Poetica postmodernismului*, Ediția a II-a, Pitești, Editura Paralela 45, 1998;
105. Petrescu, Liviu, *Romanul condiției umane, studiu critic*, București, Editura Minerva, 1979;
106. Petrescu, Liviu, *Vârstele romanului*, București, Editura Eminescu, 1992;
107. Popa, Mircea, *Victor Papilian. Eseu monografic*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2008;
108. Sârbu, Georgiana, *Istoriile periferiei. Mahalaua în romanul românesc de la G.M. Zamfirescu la Radu Aldulescu*, București, Editura Cartea Românească, 2009;
109. Silvestru, Valentin, *Personajul în teatru*, București, Editura Meridiane, 1966;
110. Soare, Oana, *Modernitate și reacții antimoderne în cultura română*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, 2013;
111. Sperantia, Eugeniu, *Figuri universitare*, București, Editura Tineretului, 1967;
112. Starobinski, Jean, *Gesturile fundamentale ale criticii*, Traducere de Angela Martin, București, Editura Art, 2014;

113. Ștefan, Rodica, *Naturalism românesc*, București, Editura Niculescu, 2005;
114. Terian Dan, Andrei *Teorii, metode și strategii de lectură în critica și istoriografia literară românească de la T. Maiorescu la E. Lovinescu. O abordare comparatistă*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, colecția AULA MAGNA, București, 2013;
115. Todorov, Tzvetan, *Introducere în literatura fantastică*, București, Editura Univers, 1983;
116. Țeposu, Radu G, *Viața și opiniile personajelor*, București, Editura Cartea Românească, 1983;
117. Wellek, Rene, Warren, Austin, *Teoria literaturii*, traducere de Rodica Timiș, București, Editura pentru literatură universală, 1967;
118. Zaciu, Mircea, *Masca geniului*, Cluj-Napoca, Editura Pentru Literatură, 1967.

Articole din periodice (selectiv)

119. Cioran, Emil, *Floarea de foc*, Anul I, nr. 7/20 februarie 1932;
120. Brateș, Radu, *Animatori și reviste literare ardeleni*, în „Tribuna”, nr. 49 (671)/1969;
121. Bugnariu, Teofil, în „Cosânzeana”, 10.07.1925;
122. „Familia”, Seria III, anul III (1936), nr. 2;
123. Fântâneru, Constantin, în „Universul Literar”, nr. 7 (2.04.1938);
124. Fântâneru, Constantin, în „Universul Literar”, nr. 14 (21.05.1938);
125. Gherghinescu- Vania, D., *Victor Papilian*, în Astra, 1969, nr. 1
126. Horia, Vintilă, *Victor Papilian și arta nuvelei*, Gândirea, Anul XVII, nr. 8 / 1938;
127. Ibrăileanu, Garabet, *Caracterul specific național în literatura română*, în „Viața românească”, nr. 11/1922;
128. *Luceafărul*, Sibiu, nr. 1/1941;
129. Neagoș, Dr. Petru Octavian, *Victor Papilian*, în „Steaua”, nr. 8/1981;

130. Popa, Gr. T., *Cu prilejul unui Tratat de anatomie umană (cercetare critică)*, București, Atelierele „Adevărul” S.A., 1924;
131. Sbârcea, George, *Victor Papilian un talent inepuizabil*, în „Steaua”, nr. 7/1968;
132. Șuluțiu, Octav, *Pe margini de cărți...*, în Revista Fundațiilor Regale, X (1.12.1943), nr. 12;
133. Șuluțiu, Octav, *Victor Papilian. Nuvele olteneste*, în Manuscriptum, V (1974), nr. 3.

Articole accesate online

134. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Passion and instinct in Victor Papilian's novel "COANA TRUDA"*, GLOBALIZATION, INTERCULTURAL DIALOGUE AND NATIONAL IDENTITY, Vol. V, pp. 549-554, Târgu-Mureș, 2018, accesat în 10.09.2020: <https://old.upm.ro/gidni/GIDNI-05/Lit/Lit%2005%2073.pdf>
135. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Ironie și grotesc în nuvelistica lui Victor Papilian*, COMMUNICATION INTERCULTURELLE ET LITTÉRATURE, Vol. I, Nr. 1 (23) / 2016, ISSN 1844-6965, pp. 80-89, accesat în 10.09.2020: <https://revistacil.files.wordpress.com/2016/02/ingrid-cezarina-elena-bc483rbieru.doc>
136. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Experimente naturaliste în nuvelistica lui Victor Papilian*, ALPHA Institute for Multicultural Studies “PETRU MAIOR” University of Tîrgu Mureș “GHEORGHE ȘINCAI” Institute for Social Sciences and the Humanities, The International Scientific Conference LITERATURE, DISCOURSE AND MULTICULTURAL DIALOGUE 5th EDITION, Târgu-Mureș 9-10 decembrie 2017, pp. 348-352, accesat în 10.09.2020: <https://old.upm.ro/ldmd/LDMD-05/Lit/Lit%2005%2045.pdf>
137. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Nuvelistica lui Victor Papilian – o abordare „antimodernă”*, ALPHA Institute for Multicultural Studies “PETRU MAIOR” University of Tîrgu Mureș “GHEORGHE ȘINCAI” Institute for Social Sciences and the Humanities, The International Scientific Conference LITERATURE, DISCOURSE AND MULTICULTURAL DIALOGUE 5th EDITION, Târgu-Mureș

- 9-10 decembrie 2017, pp. 353-357, accesat în 10.09.2020:
<https://old.upm.ro/ldmd/LDMD-05/Lit/Lit%2005%2046.pdf>
138. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Victor Papilian And The „Spiritualist” Drama*, GLOBALIZATION, INTERCULTURAL DIALOGUE AND NATIONAL IDENTITY, Vol. V, pp. 204-208, Târgu-Mureș, 2020, accesat în 10.09.2020:
<https://old.upm.ro/gidni/GIDNI-07/GIDNI-07%20Literature.pdf>
139. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Victor Papilian’s Drama—From Rhetoric To Innovation*, Journal of Romanian Literary Studies. Issue no. 20/2020, ISSN: 2248-3004, pp. 984-988, Târgu-Mureș, accesat în 10.09.2020: <https://old.upm.ro/jrls/JRLS-20/Volume%2020.pdf>
140. Bărbieru Ingrid Cezarina-Elena, *Victor Papilian Și Romanul Realist*, COMMUNICATION INTERCULTURELLE ET LITTÉRATURE, Vol. I, NR. 1 (27) / 2019, ISSN 1844-6965, pp. 123-131, accesat în 10.09.2020:
<https://revistacil.files.wordpress.com/2016/02/cil-2019-i-1-4.docx>
141. Bărbieru, Ingrid Cezarina-Elena, *Balzacianismul În Romanul „În Credința Celor Șapte Sfeșnice” De Victor Papilian*, ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES PHILOLOGICA, Tom 2, no. 20, issue 2/ 2019, ISSN 1582-5523, pp. 41-48, accesat în 10.09.2020:
http://philologica.uab.ro/upload/35_46_5_barbieru.pdf
142. Constantinescu, Grigore, *Mircea Ghițulescu – Micromonografie*, Pitești, MMXVIII, pp. 12-13, accesat în 19.08.2020:
<https://en.calameo.com/read/00121817133fbc3687871;>
143. Ghițulescu, M., *Dramaturgia reprezintă o forță artistică deosebită*, în „Telegraf”, 16 decembrie 2008, accesat în 18.08.2020:
<https://www.telegrafonline.ro/pdf/50989946abab1365f1a03503df837912.pdf;>
144. Grigore, Rodica, *Luigi Pirandello. Realitate și iluzie teatrală*, în „Cultura”, Nr. 392 / 04-octombrie-2012, consultat în 19.08.2020:
[https://revistacultura.ro/nou/2012/10/luigi-pirandello-realitate-si-iluzie-teatrala/;](https://revistacultura.ro/nou/2012/10/luigi-pirandello-realitate-si-iluzie-teatrala/)
145. Oltean, Ștefan, *Lumi posibile și realități ficționale*, accesat în data de 17.08.2020, la: http://www.dacoromania.inst-puscariu.ro/articole/2009_1_7.pdf;

146.